

OD REDAKCJI

W słownikowych i encyklopedycznych definicjach *komunikacja* określana jest jako „porozumiewanie się, przekazywanie myśli, udzielanie wiadomości, łączność”, a w kontaktach między ludźmi za jej podstawowe narzędzie uznaje się język. Komunikatywna funkcja to jedna z najważniejszych cech definicyjnych języka, determinująca także jego rozwój. W potocznym rozumieniu *język* i *mowa* traktowane są synonimicznie. Inaczej jest w językoznawstwie, w którym *język* jest pojęciem węższym, a *mowa* w aspekcie indywidualnym obejmuje właśnie język (system znaków fonicznych), mówienie (specyficzną zdolność człowieka do porozumiewania się z otoczeniem społecznym za pomocą języka) oraz rozumienie (zdolność człowieka do odbierania, a także analizowania dźwięków mowy i wiązania ich z rzeczywistością pozajęzykową).

W każdym akcie komunikacji ustnej wyróżnia się przede wszystkim samą wypowiedź, czyli tekst mówiony, a także jego nadawcę, odbiorcę oraz sytuację komunikacyjną. Tworzywem tekstu są dźwięki formowane przez ludzki aparat artykulacyjny i odbierane uchem, co jest naturalną fizjologiczną zdolnością każdego zdrowego człowieka. Uznaje się, że mówienie jest bezwysiłkową, psychofizjologiczną, szybką, spontaniczną reakcją na doraźną potrzebę. Akt komunikacji mówionej jest mocno związany z sytuacją, z wszelkimi realiami otoczenia. Znaki sytuacyjne w połączeniu z zaaprobowanymi w danym społeczeństwie kulturowymi regułami zachowania w określonej sytuacji tworzą kod kulturowy, który umożliwia znaczną redukcję znaków językowych bez szkody dla porozumienia.

Pojedyncze akty komunikacji mówionej służą głównie zwykłym, codziennym potrzebom międzyludzkiego kontaktu. Umożliwiają przekazywanie różnych informacji, bez czego niemożliwe byłoby funkcjonowanie człowieka w większej lub mniejszej grupie społecznej. Choć na co dzień nie zdajemy sobie z tego sprawy, język jest nam nie tylko potrzebny do życia jak powietrze, ale także daje, albo powinien dawać, radość. Chodzi tu głównie o radość komunikacyjną, która pozwala na oddanie niuansów każdej sytuacji, na porozumienie z rozmówcą w różnych rejestrach, a także na wyrażenie siebie z dowolną precyzją. Do osiągnięcia takiej radości komunikacyjnej dążą ci wszyscy, którzy ze względów problemów psychosomatycznych nie mogą jej doświadczyć. Zamieszczone w prezentowanej książce artykuły mogą być pomocne w terapii niesprawnych komunikacyjnie ludzi, którzy nieraz bardzo ciężko i długo walczą o uzyskanie lub odzyskanie tej podstawowej dla normalnej egzystencji umiejętności.

Publikacja jest monografią zbiorową. Składa się z trzech części. Pierwszą tworzą rozprawy naukowe, druga to studia przypadków, w trzeciej zamieszczono scenariusze zajęć dla obcokrajowców uczących się języka polskiego jako obcego.

Tom otwiera artykuł Kazimierza Ożoga przypominający, że język jest jedną z najważniejszych wartości; jest nie tylko narzędziem porozumiewania się, ale także swoistym organizatorem wewnętrznej przestrzeni każdego człowieka, narzędziem porządkowania świata, socjalizacji, ośrodkiem myślenia, podstawą uczenia się i zdobywania doświadczeń, instrumentem działania w grupie, współtwórcą więzi społecznych i narodowych.

Kolejne rozprawy w tej części poświęcone są różnym problemom komunikacyjnym związanym z używaniem języka. Grażyna Gunia opisuje kwestie współczesnych ustaleń legislacyjnych dotyczących opieki nad osobami z uszkodzonym słuchem, przedstawia najważniejsze założenia teorii i praktyki surdologopedii, a przede wszystkim zastanawia się nad tym, jak brak słuchu i mowy wpływa na rozwój komunikacji i życie osoby niesłyszącej. Z kolei nad problemem rozwoju mowy i języka dzieci dwujęzycznych pochylają się panie: Magdalena Łuniewska, Joanna Kołak, Agnieszka Kacprzak, Marta Białecka-Pikul, Ewa Haman i Zofia Wodniecka. Autorki przedstawiają wyzwania i pułapki, jakie stają przed osobami prowadzącymi diagnozę kompetencji językowych takich dzieci oraz prezentują najnowsze zalecenia dotyczące prowadzenia oceny poziomu rozwoju językowego oraz diagnozy specyficznego zaburzenia rozwoju językowego (SLI) u dzieci wielojęzycznych. Przedmiotem rozważań prowadzonych przez Wandę Kostecką stała się dysfagia u dzieci. Autorka nie tylko omawia istotę tego zaburzenia, ale też opisuje zasady terapii, podaje przykładowe ćwiczenia językowe, oddechowe i zasady nauki poprawnej wymowy.

Dwa artykuły w tej części dotyczą problemów komunikacyjnych (i nie tylko) dzieci z ADHD. Kinga Szymona opisuje zasady pracy z dzieckiem z zespołem nadpobudliwości psychoruchowej – omawia najbardziej skuteczny zintegrowany model leczenia (równoczesna praca z dzieckiem, rodzicami i szkołą). Z kolei Natalia Kajka prezentuje zasady treningu sukcesu w pracy z dzieckiem z ADHD; przedstawia przy tym nie tylko wybrane metody, ale opisuje także odmienny sposób funkcjonowania dzieci, które mają wzmożoną potrzebę ruchu oraz nie są w stanie dłuższy czas skupić się na ważnych treściach pracy.

Inne spojrzenie na komunikację zawiera artykuł Izabeli Marczykowskiej i Joanny Marnik. Autorki opisują obecne na rynku narzędzia pozwalające na komunikowanie się osób o znacznie ograniczonych możliwościach ruchowych lub całkowicie niesprawnych ruchowo, w szczególności dzieci. Wskazują też kierunki badań prowadzonych aktualnie w tym zakresie w Polsce.

Ważnym elementem w komunikacji jest zdrowy głos. A przecież narządy mowy to delikatne instrumenty, które czasami zawodzą i chorują, o czym przy-

pomina Grażyna Cieślik, Badaczka przekonuje, że dbając o głos, troską należy objąć całe ciało, wybierając dla siebie taki styl życia, który wzmacnia cały organizm. Jego podstawę stanowi zróżnicowana i zbilansowana dieta.

Część poświęconą opisowi przypadków otwiera artykuł Anety Lew-Koralewicz, którego celem jest przedstawienie znaczenia diagnozy funkcjonalnej w planowaniu terapii logopedycznej dzieci ze spektrum autyzmu. W artykule zaprezentowane zostały trzy przypadki dzieci z autyzmem, ilustrujące zastosowanie wyników diagnozy w doborze celów oraz metod terapii logopedycznej. W kolejnym artykule przedmiotem opisu stała się dwójka dzieci w wieku przedszkolnym z głębokim niedosłuchem. Anna Kostecka podjęła próbę opisu funkcjonowania tych dzieci na różnych poziomach: poznawczym, emocjonalnym, a przede wszystkim komunikacyjnym. Dwie ostatnie rozprawy dotyczą zaburzeń komunikacyjnych towarzyszących zespołom genetycznym. Barbara Skarbek-Kostka i Katarzyna Bieńkowska skupiły się na opisie dziewięcioletniej dziewczynki z zespołem Retta, natomiast Joanna Paluch-Bożek i Katarzyna Bieńkowska przedstawiły dziecko dotknięte zespołem izochromosomu ramion krótkich 18 pary – zwanym zespołem Edwardsa. W obu artykułach znajdziemy symptomatykę, sposoby diagnozowania oraz przebieg choroby, a także postępowanie lecznicze i terapeutyczne, obejmujące także usprawnianie zdolności komunikacyjnych badanych dzieci.

Trzecia część pokazuje nieco inny aspekt komunikacji, dotyczy bowiem nauki języka polskiego jako obcego. Ma ona także odmienny niż dwie poprzednie części charakter: nie zawiera artykułów naukowych, ale materiały przydatne w pracy dydaktycznej z obcokrajowcami uczącymi się języka polskiego. Autorskie scenariusze były realizowane w trakcie zajęć prowadzonych na uniwersytetach w Europie (Lizbona, Bolonia, Florencja) oraz w Brazylii (Kurytyba). Ponieważ wzbudziły spore zainteresowanie uczniów (studentów języka polskiego), autorki postanowiły zaprezentować je, aby inni nauczyciele mogli skorzystać z ich doświadczenia. Scenariusze są przeznaczone dla uczniów o różnym stopniu znajomości języka polskiego: dla początkujących (*Pory roku*), dla średnio zaawansowanych (*Polska grzeczność językowa*) i tych, którzy dość sprawnie posługują się językiem polskim (*Czy opakowanie czyni przedmiot?*).

Książkę adresujemy przede wszystkim do logopedów i studentów logopedii, ale także do nauczycieli, pedagogów, psychologów, językoznawców i wszystkich innych osób zainteresowanych problemami z językiem i – szerzej – komunikacją. Mamy nadzieję, że prace prezentowane w tym tomie staną się inspiracją dla czytelników, skłonią do refleksji, pomogą w pracy nad pokonywaniem różnorodnych ograniczeń w porozumiewaniu się.

Agnieszka Myszka
Ewa Oronowicz-Kida